

Na valovih znanja

Izzivi primorskega raziskovalnega prostora

Intervju:

Tomaž Može

Šola v živo

ali komaj živa šola

**Problematika genocidnega
spolnega nasilja**

Humanizem v krizi

Intervjuji:

Dr. Maja Melinc Mlekuž

Mag. Andreja Kalc

Dr. Matejka Grgič

Dr. Damjan Popič

**SLORI jezik krepi
svojo dejavnost**

ZNANSTVENO-RAZISKOVALNO SREDIŠČE KOPER
CENTRO DI RICERCHE SCIENTIFICHE CAPODISTRIA
SCIENCE AND RESEARCH CENTRE KOPER

slovenski raziskovalni inštitut
istituto sloveno di ricerche
slovene research institute

primorske novice

Primerjalna študija o ukrepih, rešitvah in organizaciji izobraževanja v času pandemije na vzorcu nekaterih evropskih držav

Šola v živo ali komaj živa šola

Pandemija covid-19 in kriza, ki jo spremlja, spreminja življenja milijonov družin po svetu. Otroci, mladostniki in odrasli znotraj "mehurčka" poskušajo vzpostavljati sprejemljivo življenjsko okolje, čeprav se morajo sprijazniti z negotovostjo in preprečevanjem tveganj. Družinsko življenje je popolnoma drugačno, iščejo se nove poti za ohranjanje družinskega zavetja, pri šolanju na daljavo starši postajajo ključni vir za nadaljevanje izobraževanja lastnih otrok. Vzgojne in izobraževalne ustanove ne morejo izpolnjevati svojega poslanstva ali ga uresničujajo le v omejenem obsegu.

LUCIJA ČOK
ZRS Koper

Skupina raziskovalk Znanstveno-raziskovalnega središča Koper (dr. **Lucija Čok**, dr. **Moira Cavaion**) in dr. **Barbara Riman**, Inštitut za narodnostna vprašanja Ljubljana, je v okviru raziskovalnega programa ARRS (P5-0409) Dimenzije slovenstva med lokalnim in globalnim v začetku tretjega tisočletja (vodja dr. **Vesna Mikolič**) pripravila primerjalno študijo o ukrepih, rešitvah in organizaciji izobraževanja v času pandemije na vzorcu nekaterih evropskih držav. Različni modeli v večini evropskih držav so omogočali v času epidemije delitev učencev na manjše skupine in njihovo alternativno obiskovanje pouka v živo (model 1), podoben hibridni model z delnim zaprtjem nekaterih šol v žariščih okužb (model 2) in izključno šolanje na daljavo (model 3).

V Sloveniji zaprtje edina izbira

Šolske politike, njihove službe in sorodne ustanove so iskale možnosti, da se pouk v živo ohrani čim dlje, univerze in visokošolski zavodi pa so ravnali v skladu z akademsko avtonomijo. Francoske šole so vse do decembra 2020 v okviru modela 1 izvajale pouk skupin v živo, vsak drugi dan, z ločevanjem učencev in dijakov po stopnji in starosti. Šele novoletne počitnice so ustavile ta trend. V Nemčiji so ločitev med starostnimi skupinami še posebej poudarjali, ohranjali so mehurček učencev s svojimi učitelji, šole so v manjših skupinah učenci in dijaki obiskovali vsak drug dan. V dnevih, ko so učenci bili doma, so imeli pouk na daljavo.

Torej sta Francija in Nemčija v prvem valu (marec-maj 2020) in tudi v drugem valu (september-december 2020) zelo dolgo vztrajali pri hibridnem modelu pouka. Italija je v prvem valu zaprla šole, v septembru je uvedla hibridno obli-

Prazne učilnice - podoba šolske resničnosti.

ko šolanja, kasneje pa so šole posameznih regij v dogovoru z lokalnimi organi, zdravstvenimi storitvami in civilno zaščito ravnale različno. Hrvaška je prav tako marca ustavila pouk v živo, v jeseni pa so šole same izbirale model glede na epidemiološko sliko v regiji.

Za slovenski šolski sistem je bilo značilno, da je bilo zaprtje šol edina izbira. V začetku marca so se sicer pojavljale zamisli, da bi oblikovali različne modele pouka v živo, na primer na prostem, vendar je šolsko ministrstvo odločilo popolno zaprtje šol s krajšim šolanjem v živo septembra 2020. Učenci in dijaki so se šolali na daljavo 22 tednov, kar pomeni za osnovno šolo skoraj dve tretjini od 38 tednov pouka na šolsko leto.

V drugih državah skušali zagotoviti opremo

V državah te študije so vlade in ministrstva in druge državne službe poskušale zagotoviti šolam in družinam za šolanje otrok od doma vso potrebno opremo. Financirale so poleg usposabljanja učiteljev tudi materiale in druga gradiva v podporo temu pouku. Francoski učitelji so bili ob začetku epidemije seznanjeni s števil-

nimi navodili, usmeritvami in paketi gradiv za delo na daljavo. Prav tako v Nemčiji, kjer se je že od začetka epidemije pokazala dobra pripravljenost šolskega sistema. Na osnovi več priporočil akademije znanosti Leopoldine so ministrstva poskrbela za dodatno opremo šol, družinam pa zagotovila večjo moč interneta.

V Italiji so se na začetku pandemije vrstile polemike ob ugotovitvi, da so primanjkljaji v računalniški opremi šol veliki in da se z ukrepi, ki bi hitro pospešili opremljanje šol, težko doseže optimalno stanje. Zato so bila družinam dodeljena sredstva za nakup računalnikov ali za povečanje moči interneta. Hrvaška je odlašala s šolanjem na daljavo zavedajoč se, da so mnoge družine brez računalnika in interneta, na kar je opozorila tudi varuhinja otrokovih pravic. Na začetku epidemije učitelji niso bili pripravljeni za pouk na daljavo, usposabljanje ni bilo in so bili prepuščeni svoji iznajdljivosti. Kasneje se je v pouk na daljavo vključila hrvaška radiotelevizija z gradivom, dostopnim na različnih brezplačnih platformah ob podpori Hrvaške akademije in raziskovalne mreže CARNET.

Skrb za "izgubljeno generacijo"

Za šolanje na daljavo pa naj bi bil slovenski izobraževalni sistem dobro opremljen. Zato se je šolsko ministrstvo posvetilo predvsem organizacijskim vidikom in higienskim vidikom ponovnega odprtja šol v septembru. Do konca maja so teklo informativno-izobraževalne oddaje IZOdrom na RTV SLO. Opremo za družine so zbirala društva, šole, podarili so jih sponzorji s svojimi donacijami. Za pomoč učiteljem in vodstvom šol je bila vzpostavljena vstopna točka, kjer je bilo mogoče najti sklice na spletne učilnice, gradiva, videokonference.

Dogajanja v izobraževalnih sistemih je stroka ves čas spremljala. Skrb za "izgubljeno generacijo", kot nekateri imenujejo šolajočo se mladino v času pandemije, se vse bolj pogloblja. V večini evropskih okolij se v kritike vladnega ravnanja poleg stroke vključujejo tudi politične stranke. V Sloveniji je več obetov kot storitev. S strani stroke, od združenj ravnateljev in društva psihologov, do raziskovalcev in športnih pedagogov prihajajo stališča, nasveti in predlogi, ki pa doslej niso bili upoštevani.

Celostna analiza vpliva ukrepov na področju izobraževanja, ki si jo obetamo s strani Zavoda RS za šolstvo, nam bo morda dala uvid v umanjano ravnanje šolskih oblasti. Ob pojavu kriznih stanj, kot je na primer epidemija covid-19, ravnanje bolj ali manj represivne oblasti pogloblja težnje po umikanju države ter prenašanje odgovornosti za odločitve na posameznike in skupine. S primerjalnim pristopom v naši študiji lahko ugotovimo, da se je šolska politika v Sloveniji slabo izkazala. Pandemija je razsajala tudi drugje, vendar so vlade in ministrstva vložila veliko truda pri iskanju rešitev, da bi ji zaprle pot, ko bi vrata šol ostala odprta. •

Pri ameriški založbi Rowman & Littlefield bo februarja izšla knjiga *Shame, Gender Violence and Ethics: Terrors of Injustice*

Problematika genocidnega spolnega nasilja

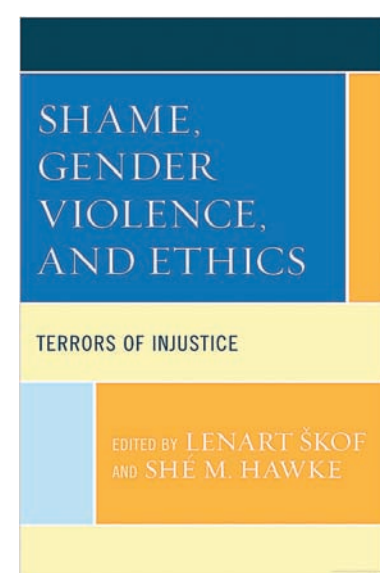
Februarja bo pri ameriški založbi Rowman & Littlefield izšla knjiga z naslovom *Shame, Gender Violence and Ethics: Terrors of Injustice*. Nastala je kot nadgradnja odmevne mednarodne konference, ki jo je Inštitut za filozofske študije ZRS Koper izvedel v Utrechtu.

LENART ŠKOF
SHÉ M. HAWKE
ZRS Koper

Na podlagi odmevne mednarodne konference, ki jo je Inštitut za filozofske študije ZRS Koper leta 2018 v soorganizaciji z Univerzo v Utrechtu ter norveško mednarodno nevladno organizacijo The Norwegian People's Aid izvedel v Utrechtu, bo februarja letos kot rezultat tega dogodka pri priznani ameriški založbi Rowman & Littlefield izšla knjiga z naslovom *Shame, Gender Violence and Ethics: Terrors of Injustice*. Delo je obenem rezultat ARRS projekta J6-8265 "Oživljanje kozmične pravičnosti: poetika feminilnega", ki se je pod vodstvom predstojnika Inštituta za filozofske študije ZRS

Koper dr. **Lenarta Škofa** med leti 2017 in 2020 izvajal na ZRS Koper. Tematika, ki jo prinaša monografija, se navezuje na problematiko genocidnega spolnega nasilja nad ženskami. Pričujoče delo uvaja nagovor **Faride Khalaf**, ki je bila kot pripadnica ljudstva Jezidov iz severnega Iraka žrtev islamske države. ISIS je leta 2014 napadel njeno ljudstvo v regiji Sindžar, nad njim izvedel genocid ter zaslužil njihove otroke in ženske. Farida Khalaf si kot ženska, ki je preživela ujetništvo, prizadeva za to, da bi tiste, ki so zagrešili te zločine, dosegla roka pravice. Njena prijateljica in jezidska aktivistka Nadia Murad je za svoje delo leta 2018 dobila Nobelovo nagrado za mir.

Pričujoče delo prinaša tematike, ki se navezujejo na sodobne primere zločinov nad ženskami in marginaliziranimi skupnostmi po svetu. V ospredju so obravnave moralčnega sramu in etike, ki avtorjem služita kot protipol in konceptualno orodje, s katerim opozarjajo in se borijo proti logiki genocidnega in spolnega nasilja, podrejanja ter onečaščenja žensk. Pri tem so v zborniku na interdisciplinaren način predstavljeni pravni, filozofski, feministični, novinarski ter aktivistični pristopi, s skupnim ciljem opozarjanja na številne pojavnosti in grozovite razsežnosti spolnega nasilja ter nasilja nad ženskami. •

Tomaž Može, predsednik Upravnega odbora Znanstveno-raziskovalnega središča Koper

Vpetost v sredozemski prostor

Tomaž Može, zdaj že upokojeni dolgoletni direktor Primorske gospodarske zbornice Koper, je bil predsednik Upravnega odbora (UO) Znanstveno-raziskovalnega središča (ZRS) Koper večino časa njegovega delovanja. Na čelu tega organa je bil v letih 2004 do 2016, ko je bil ZRS Koper ustanovni član Univerze na Primorskem (UP), vodenje pa je prevzel spet po prvem polletju samostojnosti ZRS Koper od prof. dr. Staneta Pejovnika. Kot predsednik organa, ki je tudi neke vrste formalna vez ZRS Koper z okoljem, Može niza probleme, potenciale in perspektive edinega javnega raziskovalnega zavoda z vladnim ustanoviteljstvom, ki deluje izven Ljubljane.

SAŠO DRAVINEC
Primorske novice

• **Ob nadzorni in usmerjevalni vlogi Upravnega odbora je njegova zelo pomembna funkcija tudi vez z okoljem. Kako ocenjujete vpetost ZRS Koper v svoje matično okolje?**

“V ZRS Koper so področja dela, organizacija in odgovornosti razdeljene na strokovno znanstveno-raziskovalno področje, ki ga nadzira in koordinira Znanstveni svet ter področje materialnih in finančnih zadev, vsebine dela, planiranja, notranje organiziranosti in kadrov, nadzorne funkcije in vse ostale tekoče zadeve vezane za uspešno poslovanje javnega zavoda, kar je domena UO. ZRS Koper je od svojega nastanka leta 1994 s svojim delom in poslanstvom pomemben dejavnik tako v regiji, kot Sloveniji in tudi širše. Aktivnosti osmih inštitutov in enajstih infrastrukturnih enot, ki delujejo znotraj ZRS Koper, so vsak po svoje in vsi skupaj dodana vrednost lokalni skupnosti, gospodarstvu, stroki in uporabnikom. Vloga UO je, da ob nadzoru finančnega poslovanja spremlja tudi izvajanje zadanih ciljev iz programa dela. Program dela je poleg ostalega pripravljen tudi na podlagi razmer in možnosti, ki jih ponuja EU s projektnimi razpisi ter s pogoji in potrebami nacionalnega in lokalnega okolja.”

• **Pereči prostorski problemi oljarskega inštituta**

• **Temeljna naloga raziskovalcev je raziskovanje, odkrivanje novega in širjenje mej sveta. Pričakovanje družbe je čim večja aplikacija znanja in njen prenos za ustrezno uporabo in družbeno dodana vrednost. Kako to uspeva ZRS Koper?**

“Za uspešno raziskovalno delo vseh raziskovalcev je poleg njihove osebnostne strokovnosti in predanosti pomembno, da imajo ustrezne prostorske, materialne in finančne pogoje za delo. Za uspešno delo sta pomembna tudi ustrezno raziskovalno okolje in klima, ki pa sta odvisna od vseh družbenih in gospodarskih dejavnikov v prostoru. Tega se v UO ZRS Koper ves čas zavedamo, zato v tej smeri tudi delujemo. Od vseh inštitutov, ki delujejo znotraj ZRS Koper, je Inštitut za oljkarstvo (IZO) v zadnjem času deležen največje pozornosti in aktivnosti tako UO kot vodstva ZRS Koper. To pa zato, ker mu grozi prenehanje temeljne dejavnosti. IZO ZRS Koper je zaradi požara pred štirimi leti ostal brez ustreznih prostorov. Začasno se to rešuje na rezervni stari lokaciji, ki pa ne izpolnjuje pogojev in normativov, ki jih zahteva mednarodna akreditacija. Prostori, kamor bi se morali preseliti, so v lasti UP, ki pa v štirih letih še ni pristopila k njihovi obnovi po požaru, čeprav je bila večkrat pozvana od pristojnih ministrstev. IZO za preselitev potrebuje najmanj pol leta, zato je njegova operativnost in akreditacija v drugem polletju letošnjega leta vprašljiva. Nikakor ne moremo zainteresirati

Tomaž Može, predsednik Upravnega odbora ZRS Koper

države, da aktivno pristopi k reševanju tega, za slovensko oljkarstvo pomembnega problema. Vse nepremičnine in vsi akterji, ki so del rešitve, so v lasti države. Tako neodgovoren način reševanja problema lahko pripelje do tega, da bomo za vedno izgubili mednarodno akreditiran in priznan laboratorij IZO. S tem ne bomo samo osiromašili znanstveno raziskovalnega dela, stroke in uporabnikov, ampak tudi našo pozicijo v sredozemskem in srednjeevropskem prostoru.”

• **Ena od nalog upravnega odbora je razprava o načrtih ZRS Koper in njihovo potrjevanje. Kako ocenjujete ambicioznost ZRS Koper?**

“Uspešnost ustanov, podjetij, športnih ekip in podobnega je predvsem odvisna od ljudi oziroma od posameznikov, ki jih sestavljajo ter dobrega strokovnega menedžmenta, ki jih vodi. Z gotovostjo lahko trdim, da je tak predpogoj v ZRS Koper ves čas prisoten. Lepo je viden trend razvoja in rasti v obdobju od ustanovitve pred dobrimi 26 leti do vključitve v UP ter obdobje rasti v zadnjih petih letih po izstopu iz sistema univerze. Zaposleni so skupaj z vodstvom leta 2016, kljub težavam v času izstopa, zaupali in verjeli v novo samostojno pot ZRS Koper. Začeli so tako rekoč z ničle, povsem na novo, z okrnjeno ekipo, minimalnimi materialnimi resursi in financami, deljenimi po delitveni bilanci, prepolovljenimi projekti ter še z izključitvijo osebja iz pedagoškega procesa UP. Vse te težave je ZRS Koper v prvem letu novega delovanja uspešno prebrodil. Zastavil je vizijo z jasnim programom dela, ki ga uspešno uresničuje. ZRS Koper vsa ta leta uspešno posluje. Povečuje letno realizacijo, število zaposlenih in tržni delež. Vse to izraža polnokrvnost in ambicioz-

nost ekipe, ki se zaveda svoje akademske raziskovalne vloge ob istočasnem prepoznavanju potreb okolja, v katerem deluje. ZRS je s svojim delom in prisotnostjo v Sredozemlju ter članstvom v EMUNI tudi povezovalac s tem prostorom in kulturo. Oljke, morje in ribištvo so pomembni dejavniki celotnega Sredozemlja. Z znanstveno-raziskovalno dejavnostjo na teh področjih ZRS Koper znatno prispeva k stroki ter dviguje vlogo in ugled Slovenije v Sredozemlju in v EU.”

• **Težko je delati v okolju, ki ni ekonomsko močno**

• **Za ambiciozno raziskovalno ustanovo je nadvse pomembna tudi ambicioznost njenega okolja. Istra, se zdi, je na nekaterih področjih nekoliko zaspala, dejavnosti z visoko dodano vrednostjo in tudi visokim vložkom znanja je manj, kot v nekaterih drugih okoljih, denimo na širšem Goriškem. Kakšen je vaš pogled?**

“Izraz zaspali ne odraža pravega stanja. Naša regija ni zaspala, ampak je gospodarsko usahnila v primerjavi z leti po osamosvojitvi. Takrat smo bili druga regija po gospodarski moči, takoj za srednjo slovensko regijo. Imeli smo močno gospodarstvo, ki je narekovalo tudi potrebo po razvoju terciarnega in kvartarnega sektorja. Zato se je takrat skupaj z lokalno skupnostjo, akademsko sfero in gospodarstvom pristopilo k pobudi za ustanovitev univerze v Kopru, ki pa po mojem mnenju žal kraju in širšemu okolju ne daje tistega, kar smo takrat od nje vsi pričakovali. Poslabšanje ekonomske situacije v regiji in izguba pomembnih močnih gospodarskih subjektov so povzročili vidne posledice na vseh področjih, tudi v znanstveno-raziskovalni dejavnosti. Ta težko dela

in se razvija v okolju, ki ni ekonomsko močno in stabilno. To je tudi eden od hendikepov ZRS Koper, ki je edini od 16 javnih raziskovalnih zavodov v Sloveniji, ki ni lociran v glavnem mestu.”

• **ZRS Koper je dal humus začetni rasti UP, danes sta ustanovi vsaka na svoji poti. Pa vendarle se jima usodno križajo. Kako vidite njuno povezovanje in sobivanje?**

“Kot predsednik UO ZRS Koper, krajan, predstavnik regijskega gospodarstva in uporabnikov, lahko le ugotovim, da vsi tako na kratek kot na dolgi rok izgubljam. Obe ustanovi sta tako po dejavnosti, strokovnem kadru, kot področju dela povsem kompatibilni, zato je nerazumljivo, da ne pride do partnerskega sodelovanja v korist vseh nas. Marsikdo je mnenja, da so vzroki osebne zamere iz preteklosti in da so tako močne, da še dolgo ne bo prišlo do prepotrebne povezovanja. Moje mnenje pa je prav nasprotno, ravno akademiki morajo biti z lastnimi dejanji primer in vzor, kako se to preseže. ZRS Koper je bil primoran nadaljevati po samostojni poti, da je lahko obstal. Vendar pa je danes na tej poti vedno pripravljen sodelovati tudi z UP. To je z vabilom k sodelovanju pri nekaterih projektih že večkrat dokazal.”

• **Za konec zelo konkretno vprašanje. Kateri so najbolj pereči problemi, ki tarejo delovanje ZRS Koper in jih brez intervencije okolja in države ni mogoče urediti?**

“Omenil sem že usodo obstoja delovanja oljarskega laboratorija, prostorska stiska pa se odraža tudi v ZRS Koper v celoti. Sedanji prostori na Garibaldijevi ulici v Kopru so premajhni in ne ustrezajo potrebam. Z MO Koper smo našli nadomestno lokacijo v palači De Belli. Na pristojno ministrstvo je vodstvo ZRS Koper poslalo dokumentacijo, ki so jo od nas zahtevali, da bi lahko izvedli prenos stavbne pravice, kar bi omogočilo zagon projekta dolgoročne rešitve prostorske stiske, vendar še vedno čakamo na odgovor.

Izpostaviti moram, da kot javni raziskovalni zavod, katerega infrastruktura je v celoti v lasti države, ne moremo ničesar storiti sami. Vse je potrebno predhodno uskladiti in doreči s pristojnim ministrstvom, enako velja tudi za delo in sodelovanje z lokalnimi skupnostmi, ki pa moram reči, da je vsa leta dobro. Država vsako leto javnim raziskovalnim zavodom za njihovo delovanje nameni določena finančna sredstva, ki pa ne zadoščajo za delovanje in razvoj. ZRS Koper ima še vedno enega najnižjih deležev stabilnega financiranja, kar v marsičem vpliva na njegovo delo, tekoče poslovanje in razvoj. Ob tej priložnosti bi se zahvalil in čestital vsem raziskovalkam, raziskovalcem, strokovnim delavcem in vodstvu ZRS za njihovo odlično delo.”

“ Za uspešno delo sta pomembna ustrezno raziskovalno okolje in klima, ki pa sta odvisna od vseh družbenih in gospodarskih dejavnikov v prostoru.”

Dr. Matejka Grgič, docentka, raziskovalka in prevajalka

“Na jezikovnem področju gasimo požar s kanglicami”

Dr. Matejka Grgič je po diplomi na tržaški univerzi magistrirala in doktorirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Je raziskovalka in docentka, ukvarja pa se tudi z medjezikovnim posredovanjem.

POLJANKA DOLHAR
Primorski dnevnik

“Živa slovenščina je skupek različnih slovenščin - od narečja do regionalnih različic, od mešanic (t. i. itavenščine) do knjižnega jezika.”

• **V ekipi SLORI jezik skrbite za strokovno svetovanje in izobraževalne programe, namenjene slovenskim uporabnikom v FJK. Ker tudi sami izhajate iz tega prostora, bi poskusili primerjati današnji čas in dogajanje pred, reciva, 20 leti? Se je odnos “zamejcev” do slovenščine spremenil?**

“Čas pred 20, 30 leti je bil za slovenščino v Italiji prelomen. Takrat bi lahko (oz. bi morali) sprejeti in implementirati celo vrsto ukrepov na področju jezikovne politike, pa jih nismo. Zamudili smo vlak. Raziskovalci so na to opozarjali, a njihove besede so bile glas vpijočega v puščavi. Danes plačujemo davek za tedanje (ne)odločitve. Žal še vedno nimamo sistemskih rešitev, kar pomeni celostno jezikovno politiko in resnega, strokovno utemeljenega jezikovnega načrta. Dokler tega ni, pač gasimo požar s kanglicami.”

• **Kaj pa njihovo znanje jezika?**

“Poznavanje jezika je kompleksen pojem. Ne gre samo za oceno v šoli. Gre za to, kako sproščeno in suvereno se znamo v slovenščini sporazumevati v vseh okoliščinah, kako se znamo pogovarjati z mehanikom iz Maribora in s frizerko iz Kranja, na primer. Jasno, ljudje se pač znajdemo. Nekako si že pomagamo. A če želimo zagotoviti dolgoročno

preživetje slovenskega jezika v Italiji, moramo v tem jeziku doseči visoko sporazumevalno zmožnost - dokazano je namreč, da govorci, ki se v nekem jeziku samo 'znajdejo', ta jezik ob prvi priložnosti opustijo. Razumljivo - zakaj bi se pa mučili?

Živa slovenščina je skupek različnih slovenščin - od narečja do regionalnih različic, od mešanic (t. i. itavenščine) do knjižnega jezika. Te variante danes najlažje usvojimo prek interneta. Začnimo s tem, da si vse naprave, programe in vmesnike nastavimo na slovenski jezik, nato pa v tem jeziku spremljamo vsebine, ki nas zanimajo (od vrtnarstva do klasičnega baleta).”

• **Ena večjih težav med Slovenci v Italiji je nepoznavanje slovenskih ustreznic, zato se večkrat odločijo za italijansko besedo ali si sami izmislijo njen prevod. Najbrž tudi zato v sodelovanju s Centralnim uradom za slovenski jezik FJK nastaja nov italijansko-slovenski korpus?**

“Sodelovanje s Centralnim uradom za slovenski jezik FJK je eden najtežjih, najkompleksnejših projektov, kar jih je manjšina postavila na noge v zadnjih dvajsetih, tridesetih letih. Tudi tu gasimo požar: delamo to, kar bi bilo moralo biti narejeno vsaj ob koncu 20. stoletja. Zajetne korpuse besedil, ki nastajajo v javni upravi, pregledujemo, nato pa jih uvažamo v velike digitalne pomnilnike in terminološke baze - te so namenjene poklicnim prevajalcem in tolmačem. Nastaja tudi spletna platforma, ki bo namenjena splošnim uporabnikom. Vzporedno s tem se terminološke komisije ukvarjajo s pregledovanjem in normiranjem terminologije. Težavi pa sta predvsem dve: pomanjkanje visoko usposobljenega kadra (celo magisterij danes ni več dovolj) in pomanjkanje ustreznih virov oz. orodij, npr. sodobnih, digitalnih dvojezičnih slovarjev.”

• **Med vašimi področji delovanja je tudi ozaveščanje o pre-**

dnostih dvojezičnosti. Kako gledate na vpisovanje italijansko govorečih otrok v slovenske šole?

“Vprašanje vključevanja otrok brez znanja slovenščine v šole s slovenskim učnim jezikom je kompleksno in večplastno. Pridobivanje novih govorcev je ključni dejavnik za razvoj vsakega jezika in vsake jezikovne skupnosti, a prav zato tega vidika ne moremo prepustiti naključju. Najprej je treba izobraziti kader. Vsi učitelji in profesorji, ki imajo v razredu več kot enega otroka, za katerega slovenščina ni primarni jezik, morajo skozi vsaj dve leti resnega, strogega, tudi selektivnega usposabljanja. To je nekaj, kar jim kot družba preprosto moramo ponuditi, saj jih vendar pošiljamo na juriš v prvo bojno linijo. Mi pa smo jim v najboljšem primeru ponudili kako dodatno izobraževanje, par tednov tu, par tednov tam. Da niti ne govorim o nivojskem pouku, ločenih skupinah, posebnih programih. In, spet: o sistemskih rešitvah. Dokler tega ne bomo imeli, je vsaka slovenskega beseda, ki se je kdo nauči, pravzaprav čudež. A nobena skupnost si ne more privoščiti luksuza, da živi samo od čudežev.” •

Dr. Damjan Popič, docent, raziskovalec in strokovnjak za jezikovne tehnologije

“Google zna slovensko vedno bolje”

Dr. Damjan Popič je diplomiral in doktoriral na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani, kjer je danes zaposlen kot docent. S sodobno tehnologijo nam skuša olajšati pot do boljše slovenščine.

POLJANKA DOLHAR
Primorski dnevnik

“Morda se na prvi pogled zdita to močno oddaljena svetova, a v resnici sta danes jezik in tehnologija močno povezana.”

• **Jezikoslovje in tehnologija sta na prvi pogled oddaljena svetova, vi pa ju v svojem vsakdanjem delu prepletate: kako?**

“Morda se na prvi pogled zdita to močno oddaljena svetova, a v resnici sta danes jezik in tehnologija močno povezana. Besedila tvorimo skorajda izključno z uporabo digitalnih naprav - od kratkih sporočil do e-pošte, referendumskih pobud in leposlovja. To je prineslo znatne spremembe - pot od pisca do bralca je bistveno krajša, pisci smo postali mladane vsi ... In več kot orodja uporabljamo, boljša so - jezik je v tehnološkem kontekstu tudi (ali celo predvsem) podatek in orodja z več podatki preprosto delajo bolje. Google zna slovensko vedno bolje tudi zato, ker ga mi 'učimo', s tem ko ga hranimo s svojimi podatki.”

• **Kako nam lahko tehnologija pomaga do boljšega znanja slovenščine?**

“To je težje vprašanje, kot se zdi na prvi pogled, saj povprašuje po boljšem znanju slovenščine, ne zgolj boljši izrazni podobi besedil. Za slednje je postopek vsaj v teoriji že uveljavljen, in sicer poskušamo govorcem in piscem pomagati s tehnološkimi orodji in materiali, s katerimi lahko pre-

prosto pišejo ali govorijo lažje ali pa - bolje. Tovrstna orodja so črkovalniki in slovnici pregledovalniki, slogovni pomočniki, spletni slovarji in terminološki portali ter še mnoga druga orodja v sklopu jezikovnih tehnologij. Kako pa doseči boljše znanje slovenščine? Po moje s konsistentno jezikovno politiko in načrtovanjem od šole naprej, ki predvideva tudi opremljenost jezikovne skupnosti s tehnološkimi orodji in vso ostalo podporo, da je uporaba jezika čim lažja in prijetnejša. Moja osebna želja pa je, da bi učenje jezika in urjenje v njem napravili zabavna; če kje, potem je tukaj mesto za tehnologijo.”

• **Katera konkretna orodja načrtujete v sklopu skupine SLORI jezik?**

“Tehnološka orodja nastajajo predvsem v navezi s Centralnim uradom za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK, s katerim pripravljamo portal za slovenščino v Italiji - Jezik na klik. Ta bo pod eno streho ponujal različna orodja in gradiva, s katerimi bodo lahko pisci lažje odpravljali težave pri pisanju v slovenščini v Italiji. Pripomočki bodo raznovrstni, predvsem pa bodo temeljili na potrebah sodobnega časa in na sodobni jezikovni

rabi: od zbirk povezav na koristne jezikovne pripomočke do terminoloških zbirk, predlog za uradne dokumente, slogovnih priročnikov, orodij za prevajalce in lastnih aplikacij. Tako bo zaživela tudi aplikacija Loris, ki bo znala sama preveriti, ali je v slovenskem besedilu morda kaj sumljivega.”

• **Posamezna jezikovna okolja gojijo različen odnos do prevajanja računalniške terminologije: Slovenci na primer poznajo miško, Italijani pa mouse ... Zakaj?**

“Pa ne samo to - Italijani poznajo celo 'angleške' besede, ki jih

niti Angleži ne - npr. smartwork. Pri tem se lepo vidi različnost pristopov k jeziku in njegovi simbolni vrednosti: medtem ko gre pri slovenski za t. i. direktivno jezikovno skupnost, za katero je značilen strog jezikovni predpis (tj. pravopis) neke centralne institucije, pa gre pri italijanski za bolj liberalno skupnost, ki jezika ne poskuša tako zelo regulirati, hkrati pa je tudi precej bolj odprta za tujke. Razlogi so večplastni, poleg velike razlike v številu govorcev med slovenščino in italijanščino pa lahko zagotovo izpostavimo še zgodovinske okoliščine, ki so zaradi neugodnih okoliščin za slovenski jezik tudi vplivale na precej puristični in protekcionistični pristop do jezika na Slovenskem.”

• **Kako pa gledate na podomačenje nekaterih tujih besed? Ste za jazz ali džez?**

“Sam nimam te samozavesti ali zmožnosti, da bi lahko sodil, katera oblika je boljša, edino kar lahko rečem, je, da je oblika jazz bistveno pogostejša od oblike džez, zlasti na spletu in družbenih omrežjih, kjer džez obstaja bolj ali manj zgolj kot tarča posmeha. In to je po mojem mnenju odličen zgled: tujka lahko v jeziku živi bistveno bolje kot pa umetni tujki, s katerimi jih poskušamo zamenjati.” •

Dr. Maja Melinc Mlekuž, lektorica za slovenščino kot drugi/tuji jezik, raziskovalka in strokovnjakinja za didaktiko jezika

“Najbolj pereče je pomanjkanje učnega gradiva”

Maja Melinc Mlekuž je doktorirala iz didaktike slovenščine na ljubljanski Filozofski fakulteti. Slovenščino poučuje na Univerzi v Novi Gorici, vrsto let pa jo je tudi na slovenskih šolah v Italiji. Na Sloriju je zadolžena za različne projekte s področja slovenščine v šoli.

POLJANKA DOLHAR
Primorski dnevnik

“Težave se glede na stopnjo šolanja sicer razlikujejo, vsem pa je skupno pomanjkanje ustreznega učnega gradiva, in to ne le za pouk slovenščine, tudi drugih predmetov.”

• **V koronačasu ste v sklopu ekipe SLORIjezik vodili spletno izobraževanje za učitelje: kako je potekalo?**

“Izobraževanje za učitelje je bilo namenjeno načrtovanju pouka slovenščine in didaktičnim strategijam v osnovni šoli. Take delavnice so med drugim tudi priložnost za soočenje mnenj in izmenjavo primerov dobre prakse, kar se je kljub spletni obliki srečanj izkazalo tudi tokrat: oblikovala se je zavzeta skupina učiteljic. Skupaj s petimi predavateljicami, ki so zajele vsebine od razvoja in širjenja otrokovega besedišča v manjšinskem jeziku, podpornih strategij pri učenju jezika pa do vsebinskega in jezikovno integriranega učenja (CLIL), smo opredelili operativne učne cilje in minimalne standarde znanja pri pouku slovenščine v osnovni šoli. Glavni cilj izobraževalnega programa je do konca šolskega leta prenoviti in poenotiti učni načrt za pouk slovenščine v osnovni šoli.”

• **S kakšnimi jezikovnimi težavami se sooča slovenski učni kader v FJK?**

“Težave se glede na stopnjo šolanja sicer razlikujejo, vsem pa je skupno pomanjkanje ustreznega učnega gradiva, in to ne le za pouk slovenščine, tudi drugih predme-

to. Učitelji in profesorji so prisiljeni kombinirati različne učbenike in delovne zvezke, sami pripravljati in tiskati dodatno gradivo, kar včasih lahko privede do nesistematčnosti pri obravnavi nove snovi. Zlasti na nižjih stopnjah šolanja se učitelji v razredu soočajo z zelo različnim predznanjem otrok in hitrostjo usvajanja slovenskega jezika, kar terja veliko didaktično-metodičnih prilagoditev in dodatnih dejavnosti.”

• **Znanje jezika je med učenci neenakomerno, med njimi so celo negovorci slovenščine: kako naj torej poteka jezikovni pouk?**

“Jezikovno raven v razredu določa znanje slovenščine glavnine učenec ali dijakov, kar potem narekuje delo učiteljev in profesorjev. Ob tem morajo podpreti jezikovno šibkejšo in dodatno spodbuditi jezikovno spretnost, kar zahteva pouk na različnih nivojih, samo nekatere šole pa imajo tudi dodatne učitelje slovenščine za jezikovno podporo. Pri načrtovanju pouka je dobro izhajati iz potreb realnega življenja za uspešno in učinkovito jezikovno funkcioniranje ter te potrebe prevesti v zmožnosti in znanja, ki jih želimo pri pouku slovenščine doseči. Zlasti v osnovni šoli je velik poudarek na širjenju besedišča in sporazume-

valnih vzorcev, da so se otroci zmožni ustrezno odzivati in sodelovati v dialogu. Šele v višjih razredih pride na vrsto sistematična obravnava slovnice, in sicer na primerih izvornih besedil iz avtentičnih situacij.”

• **Mladi zamejci imajo večkrat občutek, da jezika ne obvladajo dovolj in se tudi zato raje zatečejo k jeziku večine: kako lahko slovenščina zanje postane bolj privlačna?**

“Gotovo k privlačnosti slovenščine med mladimi pripomore razširjena socialna mreža slovensko govorečih, kjer se lahko po-

gosto in sproščeno pogovarjajo ali dopisujejo o interesnih področjih, ki jih zanimajo. Lažje jezik nadgrajujejo tisti, ki študij nadaljujejo na slovenskih fakultetah in spontano usvajajo različice slovenskega jezika, ostali, ki študirajo ali delajo v italijanskem okolju, se morajo za to bolj namensko potruditi. Poleg brskanja po spletu, poslušanja oddaj in branja v slovenščini se mi zdi precej enostaven način usvajanja jezika tudi ogled filmov s slovenskimi podnapisi.”

• **Kaj ponuja spletna stran SMEjse - Slovenščina kot manjšinski jezik, ki jo upravljate?**

“Spletni portal SMEjse je namenjen razvijanju jezikovnih veščin in spretnosti v slovenskem jeziku v različnih sporazumevalnih okoliščinah. V zadnjem obdobju smo za pedagoge in učence pripravili novo podstran Pouk na daljavo #koronačas, kjer tedensko objavljamo učne liste, hiperpovezave do že obstoječih virov, spletnih strani, učnih gradiv in člankov. Pripravljamo tudi devet interaktivnih učnih enot za vrtec, osnovno šolo, prvostopenjsko in drugostopenjsko srednjo šolo, in sicer v sodelovanju z učitelji in profesorji, ki na teh stopnjah poučujejo.”

Mag. Andreja Kalc, slavistka, literarna prevajalka in lektorica

“Brezplačno lektoriranje bi lahko bolj izkoristili”

Andreja Kalc je na Univerzi v Ljubljani diplomirala iz slovenskega in ruskega jezika, magistrirala pa iz moderne ruske poezije. Deluje zlasti kot literarna prevajalka in lektorica.

POLJANKA DOLHAR
Primorski dnevnik

“V besedilih, ki jih prejemo v jezikovni pregled, sama opažam predvsem drugo težavo, in sicer način, kako se misli oblikujejo z jezikovnimi sredstvi.”

• **V delovni skupini SLORIjezik ponujate tudi brezplačno lektoriranje krajših besedil. Kdo se poslužuje te možnosti? Jo ljudje dovolj izkoristijo?**

“To je ena izmed mnogih storitev v razvejanem in preišljenem sistemu, ki jih SLORI-jeva jezikovna skupina ponuja kot neposredno podporo pri ustvarjanju in urejanju besedil, namenjenih slovenski javnosti v Italiji. Z vidika neposrednih uporabnikov (to je tako rekoč vsak član slovensko govoreče skupnosti) je zanimiva, ker lahko preprosto in neposredno izkoristijo pregled najrazličnejših besedil. Prejemamo pisma društev in drugih organizacij, namenjena različnim javnim subjektom v Sloveniji, oglase slovenskih podjetij (tudi za objavo na družbenih omrežjih), prejeli smo tudi kak življenjepis, članek za objavo v medijih, muzejski novičnik, strokovne nasvete društev članom, higienska opozorila ... Imamo nekaj rednih uporabnikov, občasno pa se povpraševanje poveča. Z zagonetnimi, a zanimivimi jezikovnimi orehi se na nas obračajo tudi za jezikovno svetovanje. Storitve pa bi lahko skupnost izkoristila v večjem obsegu in bolj pogumno.”

• **Katere napake in težave najpogosteje opažate?**

“Predvsem tisti, ki poznajo je-

zikovne težave obmejnega področja, bi pričakovali, da so to nepravilni paronimi oziroma lažni prijatelji, neobstoječe ali zastarele besede, neustrezne terminološke izbire in frazemi ipd. To seveda drži, v besedilih, ki jih prejemo v jezikovni pregled, pa sama opažam predvsem drugo težavo, in sicer način, kako se misli oblikujejo z jezikovnimi sredstvi. Včasih je avtorjev namen namreč treba prav arheološko rekonstruirati: tudi na tej ravni se oblikuje, kar kolegica Matejka Grgič imenuje vzporedni standard slovenščine. Nekaj težav s slabšo kakovostjo besedil povzroča čisto tehnična površnost pri oblikova-

nju: manjkajoče strešice, zatipki, pisanje brez presledkov.”

• **Kaj pa pri novinarjih Primorskega dnevnika, ki jim prav tako nudite jezikovno podporo?**

“Pri profesionalnih novinarjih je zgodba precej drugačna, saj poznavanje obrtniških prijemov pisanja zagotavlja dostojno kakovost besedil. Pri prebiranju Primorskega dnevnika je opaziti neko jezikovno uredniško politiko, premislek za jezikovnimi odločitvami, nenazadnje tudi jezikovno znanje, to si upam trditi navkljub kritikam, ki ga je morda deležen (čeprav ni slovenskega medija, ki ne bi imel tovrstnih strogih presojevalcev). Težave, ki jih prepoznavamo v teh besedilih, so resnično predvsem leksikalne narave, torej kalki, nepravilni paronimi, morda svojstveno razumevanje nekaterih pomen-skih odtenkov. Tu in tam so prepoznavne neustrezne prevodne rešitve, a tem se včasih težko izognejo tudi izurjeni prevajalci. Ker je prevajanje in potreba po poimenovanju druge pojmovnosti del strokovnega vsakdana, so taki pojavi neizogibni. Pomembno je, da se ob tem poišče ustrezne uredniške mehanizme za preprečevanje ad hoc in nepremišljenih rešitev.”

• **Kako kot jezikoslovka gledate na vnašanje tujk v slovenski jezik?**

“Tu je odgovor lahko samo strokoven in je dejansko preprost. Prevzemanje tujih prvin je naraven in neizogiben jezikovni pojav. Čiščenje določene leksike (nemške, hrvaške, angleške) v določenih obdobjih je imelo predvsem politične in druge sociološke vzroke, nikakor ne jezikovnih. Izoblikovan standardni jezik z uravnoteženimi strokovnimi merili prevzemanja se nima česa bati.”

• **Mislite, da bi nekatere posebnosti jezika Slovencev v Italiji morale dobiti “državljanstvo” v Slovenskem pravopisu?**

“Upovedovalne potrebe Slovencev v Italiji in verjetno tudi drugih zamejstev v nekaterih primerih resnično pokažejo mesta, ki jih pravopisci niso predvideli. Tak primer je npr. nestična poševnica pri ločevanju dvojezičnih poimenovanj. Do zdaj je veljalo, da mora biti stična, toda pri večbesednih poimenovanjih je včasih nejasno, na kateri del besedne zveze se poševnica navezuje (npr. Ovčja vas / Valbruna). Pravopisna komisija, ki se trenutno ukvarja s prenovlo poglavij pravopisnih pravil, tovrstne utemeljene sugestije že sprejema.”

Povpraševanje po jezikovni podpori narašča

SLORIjezik krepi svojo dejavnost

Raziskave so dokazale, da ohranjanje manjšinskih jezikov ni samoumevno in da zlasti v urbanem okolju manjšine ohranjajo jezik le z načrtovanjem njegove rabe. Skupnosti, ki svoj jezikovni položaj pojmujejo kot danost in si v zvezi z njim ne postavljajo nikakršnih ciljev, povečini izgubijo svoj sporazumevalni kod: zaradi demografske šibkosti, asimilacije ali pomanjkanja ustreznih zaščitnih ukrepov pogosto prihaja do zamenjave manjšinskega jezika z večinskim, ki se v takih razmerah sproži samodejno naprej. Ohranjajo oziroma razvijajo pa se manjšine, ki so sposobne načrtovati razvoj svojega jezika na vseh področjih njegove družbene rabe.

V življenju slovenske narodne skupnosti v Italiji je vprašanje jezika ključnega pomena, saj jezik tu ne odigrava le vloge sporazumevalnega sredstva, temveč deluje tudi kot najbolj razpoznaven in neposreden znak slovenske prisotnosti na naseljenem območju. Tako kot drugi manjšinski jeziki se tudi slovenščina v Italiji danes spopada s številnimi izzivi in pritiski; jezikovne procese je treba zato spremljati, načrtovati in usmerjati, predvsem pa se na izzive hitro in učinkovito odzivati. Skupnost bo namreč ohranila rabo jezika le pod pogojem, da bodo njeni člani dosegali visoko sporazumevalno zmogljivost v različnih kontekstih rabe - od zasebne komunikacije do nastopanja v javnosti.

Ambiciozen program dela

Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) že dalj časa namenja posebno pozornost uveljavljanju in razvoju slovenskega jezika v Italiji, od vzpostavitve *Delovne skupine za slovenski jezik* aprila 2019 pa je to delo še bolj načrtno in dosledno. Skupina SLORIjezik nudi danes strokovno pomoč pri načrtovanju jezikovnih strategij, ponuja pa tudi vrsto storitev na področju jezikovnega izobraževanja, svetovanja, lektoriranja, didaktike, jezikovnih tehnologij, promocije ter drugih oblik jezikovne podpore skupnosti. Dejavnosti vodi ekipa slovenistov, jezikoslovcev in lektorjev slovenščine, z njimi pa sodeluje širša skupina strokovnjakov iz Italije in Slovenije.

Jezikovna podpora je namenjena zainteresiranim zavodom (javnim in zasebnim), šolam, organizacijam, društvom, podjetjem, skupinam in posameznikom, ki si prizadevajo za uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika v Italiji. Neka-

Terminološka komisija FJK

tere storitve so brezplačne, na primer krajša lektoriranja, priložnostna svetovanja in predavanja, ob ustreznem financiranju pa skupina ponuja pomoč tudi pri izvajanju zahtevnejših projektov in dejavnosti. V letu in pol intenzivnega delovanja je SLORI prek svoje jezikovne enote vzpostavil vrsto novih sodelovanj, hkrati pa utrdil oziroma nadgradil že ustaljene partnerske povezave.

Med temi velja omeniti večletno strokovno sodelovanje s Centralnim uradom za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK, ki temelji na normiranju slovenske upravno-pravne terminologije v Italiji in vzpostavljanju dvojezičnega italijansko-slovenskega korpusa. Gre za sklop terminoloških in jezikovno-tehnoloških dejavnosti, ki ima kot namen *utrditve položaja slovenščine v javni upravi*. Rezultati tega dela so redno objavljeni v posodobljenih različicah Zvezka normiranih terminov, v kratkem pa bo zaživel tudi nov portal Jezik na klik, kjer bodo na enem mestu zbrana orodja za italijansko-slovensko medjezikovno posredovanje oz. oblikovanje besedil v slovenščini.

Različne oblike jezikovne podpore

Razvejana dejavnost delovne skupine SLORIjezik sega tudi na področje *jezikovne podpore slovenskim medijem v Italiji*, saj imajo ti neprecenljivo vlogo pri prenašanju jezikovne kulture in zavesti. Uredništvu Primorskega dnevnika skupina na primer ponuja različne oblike jezikovnega svetovanja in lektoriranja omejenega obsega časopisnih člankov. Člani skupine so tudi avtorji jezikovnih koticov, kjer obravnavajo primere slovensko-italijanskega jezikovnega stikanja in posebnosti, ki so tipične za zamejski jezikovni prostor. Podobne rubrike redno izhajajo v tudi v tedniku Novi Matajur, predvaja pa jih tudi v oddajah Radia Trst A.

Delovna skupina je posebej dejavna na področju *jezikovnega izo-*

braževanja in izpopolnjevanja, saj ponuja vrsto programov, tečajev, delavnic in predavanj za utrjevanje sporazumevalnih veščin v slovenščini. Svojo izobraževalno ponudbo namenja različnim ciljnim skupinam, predvsem pa posameznikom, ki zaradi svojega poklica in/ali družbene vloge prenašajo jezikovno znanje na druge naslovnike (pedagoškemu in učnemu osebju, trenerjem, novinarjem, publicistom, prevajalcem, zaposlenim v javni upravi in v organizacijah slovenske civilne družbe). Ti so namreč ključni jezikovni multiplikatorji v družbenem kontekstu slovenske manjšine, od katerih gre pričakovati suvereno rabo jezika v vseh sporazumevalnih okoliščinah.

Posebna podpora je namenjena *šolam s slovenskim učnim jezikom v Italiji*, ki se danes soočajo s številnimi izzivi tudi na jezikovnem področju. Pedagoškemu in učnemu osebju skupina na primer ponuja letni izobraževalni program, ki se je v zadnjih dveh izvedbah dotaknil načrtovanja pouka slovenščine v osnovni in prvostopenjski srednji šoli. Posebej je dejavna tudi na področju priprave in prilagajanja učnega gradiva (priročnikov, učnih enot, delovnih listov itd.) za specifične potrebe učencev in dijakov šol s slovenskim učnim jezikom ter dvojezičnim poukom v Špetru. V sodelovanju z Državnim zavodom za vrednotenje vzgojno-izobraževalnega sistema INVALSI in Deželnim šolskim uradom FJK pa je v triletno 2018-2020 skrbela za pripravo državnih preizkusov znanja slovenščine v šolah s slovenskim učnim jezikom.

Na področju *promocije rabe jezika* je posebej priljubljen spletni portal SMejse - Slovenščina kot manjšinski jezik (www.smejse.it), ki ponuja pregledno razvrščene jezikovne vsebine, namenjene različnim ciljnim skupinam, od predšolskih otrok do odraslih uporabnikov, od splošne do strokovne javnosti. Portal je nastal z namenom, da bi govorci slovenskega jezika v Italiji na enem mestu lahko dostopali do vsebin, ki spod-

bujajo različne zvrsti živega jezika, kar bi pripomoglo k bolj suvereni rabi slovenščine v vseh sporazumevalnih okoliščinah. Na področje promocije jezika spadajo tudi jezikovni poligoni, tj. tekmovanja iz znanja slovenščine, ki jih že vrsto let uspešno organizira Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSSDI) v sodelovanju s SLORI-jem.

Skupina SLORIjezik razvija tudi *informativno dejavnost za t. i. negovorce slovenskega jezika*, ki so aktivno vključeni v slovensko šolsko in širše družbeno okolje. Že vrsto let na primer ponuja informativna srečanja o prednostih učenja slovenščine kot drugega jezika, namenjena staršem otrok, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom. Ob vpisu otroka nekateri starši namreč nimajo ustreznih informacij o poslanstvu in ciljnih slovenskih vrtcev in šol, pa tudi ne o ključnem pomenu rabe slovenščine v šolskem in zunajšolskem okolju.

Najbolj popularna storitev delovne skupine je pa nedvomno *brezplačno lektoriranje krajših slovenskih besedil* (vabil, tiskovnih sporočil, oglasov, zgibank itd.), katere cilj je boljša kakovost slovenščine v javnosti. Brezplačna storitev je prvenstveno namenjena slovenskim organizacijam, društvom in podjetjem, na voljo pa je čisto vsem skupinam in posameznikom, ki javno komunicirajo (tudi) v slovenščini. V e-nabiralnik jezik@slori.org prejme lektorska služba tudi po več besedil na dan, povpraševanje pa stalno narašča.

Strokovno svetovanje pri načrtovanju jezikovnih strategij

Osrednja naloga delovne skupine SLORIjezik je vsekakor *strokovno svetovanje pri načrtovanju ustreznih jezikovnih strategij*. Uvodoma smo izpostavili, da je ohranjanje manjšinskih jezikov in zagotavljanje njihove aktivne rabe mogoče le s primernim jezikovnim načrtovanjem, to pa je v kontekstu slovenske organizirane skupnosti v Italiji prej izjema kot pravilo. V zadnjem času narašča zavest o potrebi po izdelani jezikovni politiki, deklarativnim napovedim pa morajo zdaj slediti konkretni koraki. S svojo jezikovno enoto je SLORI na voljo za strokovno pomoč pri izdelavi jezikovnih načrtov, pripravljen pa je sodelovati tudi pri udejanjanju ustreznih ukrepov.

Povpraševanje po jezikovni podpori skratka narašča, delovna skupina SLORIjezik pa postopoma krepi svojo dejavnost. Poleg omenjenih projektov, dejavnosti in storitev pripravlja še veliko drugih načrtov, ki pa zahtevajo - poleg strokovnega znanja in načrtovalne sposobnosti - tudi ustrezne kadrovske in finančne zmogljivosti. Glede na pomembnost obravnavanih vprašanj SLORI računa na podporo vseh ciljnih pokroviteljev in nosilcev interesov, saj je skrb za slovenski jezik v Italiji vendar ključna za zagotavljanje družbenega in kulturnega utripa celotne skupnosti in širšega okolja. •

VIZITKA

Delovna skupina SLORIjezik

Koordinator:

Dr. **Devan Jagodic**, direktor Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI)

Strokovni sodelavci:

Dr. **Matejka Grgič**, mag. **Andreja Kalc**,
dr. **Maja Melinc Mlekuž**, dr. **Damjan Popič**

S projektno skupino sodeluje tudi širša mreža strokovnjakov različnih jezikoslovnih področij.

Poslanstvo in cilji:

- prispevati k ustreznim javnim rabi slovenskega jezika;
- širiti visoko sporazumevalno zmogljivost v slovenskem jeziku;
- ustvarjati okoliščine za pridobivanje novih govorcev slovenskega jezika;
- prispevati k dolgoročnemu ohranjanju aktivne rabe slovenščine.

Temeljne dejavnosti in storitve:

- jezikovno načrtovanje;
- izobraževanje;
- svetovanje;
- lektoriranje;
- priprava učnega gradiva;
- preverjanje in ocenjevanje znanja;
- terminološke in jezikovnotehnološke storitve;
- promocija jezika med govoric;
- promocija jezika med negovoric.

Stopite v stik z nami:

- jezik@slori.org
- www.slori.org/jezik
- www.smejse.it; f SMejse
- + 39 040 636663

Kritike humanizma prihajajo iz različnih smeri

Humanizem v krizi

Ideja, da je človek nekaj posebnega med vsemi bitji na svetu, je temeljna postavka tako razsvetljskega kot tudi religijskega humanizma (vsaj v krščanstvu, judovstvu ter islamu). Večina nas bo brez pomisleka pritrnila misli, da je primeren odnos do soljudi drugačen od tistih, ki so primerni do drugih bitij in stvari.

DR. GORAZD ANDREJČ

Le s soljudmi - ne pa tudi z živalmi, rastlinami, ali pa stroji - lahko oblikujemo skupnosti z vzajemno moralno odgovornostjo v celovitem smislu in si podajamo razloge za in proti ravnanju. Brez te postavke se zdi sama zavezanost sistemu univerzalnih oziroma človekovih pravic - za razliko od pravic, ki bi bile omejene zgolj na določene skupine ljudi, npr. Slovence ali Evropejce ali kristjane ali bogate, ne bi pa veljale za druge - na trhljih nogah.

Z viri ravnamo drugače kot z osebami

Vendar pa ta humanistična postavka ni več univerzalno sprejeta. Kritike prihajajo iz raznih smeri: iz filozofije in druge humanistike, literature, tehno-kulture, in od drugod. Na primer: nekateri naravovarstveniki trdijo, da ima humanistični poudarek na človeka svojo izrazito temno stran. A niso neustavljivo uničevanje narave, globalno segrevanje, iztrebljanje živalskih in rastlinskih vrst, zloraba živali in podobni elementi ekološke degradacije, posledice prav humanizma in njegovega nesorazmernega osredotočanja na človeka? Če kot moralni subjekt, ki ima dostojanstvo in do katerega imamo direktne dolžnosti, obravnavamo zgolj človeka, potem se zdi razumno ostali svet obravnavati v

prvi vrsti kot vire za človekove potrebe in dobrobit.

Z viri ravnamo drugače kot z osebami: z njimi počnemo, kar nam je volja, ali pa karkoli prinaša največji dobiček. Humanizem - tako v religiji kot v sekularni misli - torej običajno vsebuje problematičen odnos do ne-človeških živali in narave nasploh in je neposredno vpleten v njeno katastrofalno uničevanje.

Kritike humanizma prihajajo tudi iz druge strani. Sodobna znanost - predvsem nevroznanost, umetna inteligenca in robotika - kaže, da lahko s pomočjo strojev dosežemo in tudi presežemo mnogotere višje kognitivne procese, za katere smo nekoč naivno mislili, da so ekskluzivna domena človeka. A niso človekovi možgani in zaznavni sistemi le kompleksen mehanizem, ki ga bomo morda kmalu lahko v

Temeljito prevrednotenje človekovega odnosa do drugih bitij ponuja nove možnosti družbenega in ekološkega samorazumevanja in organiziranja, ki ga znotraj tradicionalnih oblik humanizma nismo dosegli.

Dr. Gorazd Andrejč, Inštitut za filozofske študije ZRS Koper

celoti poustvarili in preseglji z roboti in umetno inteligenco? Tako kot so nevrnske mreže, s pomočjo katerih deluje umetna inteligenca, narejene po (poenostavljenem) modelu človekovih možganov, tako tudi človeka lahko morda v celoti dojamemo kot stroj, sestavljen iz organske namesto neorganske materije. Če je tako, se zdi da usodna ločnica med človekom in strojem v nekem smislu zbledi.

Spoznati povezanost z ne-človeškimi telesi in inteligencami

Posthumanistične filozofije, kot so Donna Haraway, Katherine Hayles in Rosi Braidotti, jemljejo to

radikalno materialnost človeka kot temelj kritike humanističnega ločevanja in prioritizacije človeka napram ostalih bitij. Namesto bistvenega ločevanja na ljudi in neljudi moramo, trdijo, spoznati našo povezanost in znatno podobnost z ne-človeškimi telesi in inteligencami, tako biološkimi kot strojnimi.

V prihodnosti, morda bližnji, bomo morali dati možnost oblikovanju moralne skupnosti s kiborgi in tudi z roboti saj sama biološka narava človeka še ne pomeni našega drugačnega moralnega statusa od strojev ali kiborgov, trdi omenjeno stališče.

Raziskovalci Inštituta za filozofske študije Znanstveno-raziskovalnega središča (ZRS) Koper, ki sodelujemo pri projektu Ustvarjena bitja, ljudje, roboti, preučujemo omenjene kritike humanizma in preiskujemo povezanost teh kritik s sekularizmom in/ali religijo. Kako lahko krščanski, islamski, judovski ter posvetni humanizem odgovorijo na omenjene kritike? Ali je humanizem "mimo"? Ali pa moramo zgolj zavreči nekatere njegove vidike? Temeljito prevrednotenje človekovega odnosa do drugih bitij ponuja nove možnosti družbenega in ekološkega samorazumevanja in organiziranja, ki ga znotraj tradicionalnih oblik humanizma nismo dosegli.

Poslovil se je prof. dr. Goran Filipi

Goranu v spomin

Dr. Gorana Filipija sem spoznala kot svetovalka za italijanski jezik na koprski enoti Zavoda za šolstvo v davnih osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je v Kopru na Kovinarski srednji šoli učil italijanščino. Pogosto mi je tarnal, da dijakom, ki jim je bila domača le preprosta italijanščina, ne more predstaviti lepote tega romanskega jezika. Kasneje naju je poklicna pot vodila drugega ob drugem na romanistiko Filozofske fakultete v Ljubljani, na Znanstveno-raziskovalno središče v Kopru in na Fakulteto za humanistične študije Univerze na Primorskem, kjer smo skupaj gradili na obalnem delu Slovenije nekaj, kar naj bi postavilo ta del države na evropski zemljevid. Goranovo temeljito in poglobljeno raziskovalno delo je ta cilj doseglo na Znanstveno-raziskovalnemu središču. Goranova bogata dediščina na področju etimologije in dialektologije Istre je neprecenljiv doprinos k poznavanju istrskega jezikovno-etimološkega prostora in jezikovnih ostalin Istre in Dalmacije v svetu. Da je istrska etimološka in jezikovna zakladnica umeščena v romansko jezikoslovje je nedvomno njegova zasluga.

Vendar se spominjam Gorana tudi kot hudomušnega, dobrohotnega in skromnega človeka. Kot dolgoletni predstojnik Inštituta za jezikoslovne študije, katerega član sem bila, je svoje poglobljeno raziskovalno delo rad zamolčal, čeprav se je Inštitut uveljavil tudi z njegovimi raziskovalnimi dosežki. V spominu imam njegove šaljive ugotovitve, da mu manjka idej za nove zamisli ob skorajšnjih izidih njegovih atlasov, slovarjev, znanstvenih člankov in knjig. V srcih bomo nosili njegovo človečnost, spominjali se ga bomo kot dobrega sodelavca ter odličnega raziskovalca. Odšel je mnogo prezgodaj!

Prof. dr. **Lucija Čok**,
Inštitut za jezikoslovne študije
ZRS Koper

Prof. dr. Goran Filipi, član hrvaške akademije znanosti in umetnosti, je bil tudi prvi in dolgoletni predstojnik Inštituta za jezikoslovne študije ZRS Koper. Bil je velik jezikoslovec, izjemen je njegov prispevek k istrski dialektologiji. Bil je nosilec prvih jezikoslovnih projektov na inštitutu in Univerzi na Primorskem in bil dober mentor več mladim raziskovalkam. Skupaj s kolegico prof. dr. Rado Cossutto sta vrsto let organizirala me-

Prof. dr. Goran Filipi

narodne znanstvene konference pod naslovom Dialekti v stiku. V času njegovega dekanovanja na Filozofski fakulteti v Pulju sem na njegovo pobudo tam izvajala zelo dobro obiskan lektorat za slovenski jezik. Njegov blagi, znanstveni in obenem pesniški, odnos do bližnjih in sveta nasploh bo za vedno v mojem spominu. Pogrešali te bomo, dragi Goran!

Prof. dr. **Vesna Mikolič**,
predstojnica Inštituta
za jezikoslovne študije ZRS Koper

Gorana sem spoznala v letih, ko sem bila kot mlada raziskovalka in edina ženska vključena v moško eki-

po širokopoteznega dialektološkega projekta Atlas linguarum Histriae, ki ga je Univerza v Trstu načrtovala v sodelovanju z Univerzo v Pulju. Tako so se začela naša druženja, ki so se odvijala po rednem dvotedenskem zaporedju enkrat na Visoki šoli za tolmače in prevajalce v Trstu in enkrat v zakajeni Goranovi sobi na dekanatu fakultete v Pulju, ki je bila za moje tržaške kolege, strastne kadilce, pravi užitek za snovanje novih projektnih zamisli. Ob krožniku istrske špargljeve fratlje, ki so jo za nas vsakokrat po seji v univerzitetni kuhinji pripravile spretnne roke istrske kuharice, in kozarcu refoška je bil užitek še večji. Goran ni bil namreč samo uveljavljen jezikoslovec, ampak tudi gostoljuben sodelavec, ki je znal ob delu povezovati utile et dulce. Ko mi je nekaj let kasneje predlagal sodelovanje z ekipo Inštituta za jezikoslovne študije Znanstveno-raziskovalnega središča Koper, ki ga je tudi sam vodil, sem njegovo vabilo sprejela z navdušenjem in še zdaleč nisem slutila, da bo ta raziskovalni izziv utrdil najino prijateljstvo do tolikšne mere, da mi je bil Goran v naslednjih letih nenadomestljiv sopotnik na moji dialektološki poti. Skupaj sva namreč načrtovala vse naslednje projekte in

jih vsakokrat udeležila v pisarni ZRS-ja, ko sva skupaj sedla k isti mizi in dosegla tako simbiozo pri sestavljanju projektnih vsebin, da so bili moji stavki le nadaljevanje Goranovih. Skupaj sva zasnovala in uresničila vse mednarodne dialektološke simpozije Slovenski dialekti v stiku, ki so bili od prvega do sedmega in obenem zadnjega leta 2018 tradicionalno srečanje slovenske in hrvaške dialektologije. Skupaj sva potovala na številne dialektološke simpozije v Sloveniji in v tujini. Sesti za volan v Goranovi družbi je bilo zame vedno novo doživetje. Goran je bil človek, ki je znal prisluhniti sočloveku in njegovim tegobam. Skupaj sva namreč delila svoje znanstvene izsledke, svoje življenjske probleme in izkušnje ter zlasti ljubezen do istrskega narečja, ki je bilo za oba že od prvega stika jezik srca.

Danes, žal, Gorana ni več. Na moji telefonski tajnici sameva njegovo zadnje novo doživetje. Goran je bil človek, ki je znal prisluhniti sočloveku in njegovim tegobam. Skupaj sva namreč delila svoje znanstvene izsledke, svoje življenjske probleme in izkušnje ter zlasti ljubezen do istrskega narečja, ki je bilo za oba že od prvega stika jezik srca.

Goranu hvala za vse.
Prof. dr. **Rada Cossutta**,
Inštitut za jezikoslovne študije
ZRS Koper

MEDITERANSKI CENTER ZDRAVJA ZRS KOPER (MCZ ZRS)

Mediteranski center zdravja ZRS Koper, ki se nahaja v Areni Bonifika v Kopru in deluje z namenom prenosa znanja **Inštituta za kineziološke raziskave ZRS Koper** do končnih uporabnikov. Svoje storitve opravlja v sodobno opremljenih prostorih, z inovativno diagnostiko na osnovi katere ponuja individualno prilagojeno preventivno in rehabilitacijsko dejavnost.

Naše usluge so namenjen posameznikom in skupinam, športnikom, rekreativcem različnih starosti. Posvetimo se tudi posameznikom na različni ravni funkcionalnih zmognosti, ob poškodbah, pred in po operativnih posegih ciljem lažje premostitve in hitrejšega okrevanja. Na osnovi diagnostike se poglobimo v kakovostno in prilagojeno vadbo za specifične skupine in obdobja (predoperativna vadba, sedeče delovno mesto, mladi športnik, kronični bolniki, ...), najbolj dojemljive in ranljive skupine pa tudi vrhunske športnike.

Naše delo in poslanstvo izvajamo v sodelovanju s številnimi partnerji, strokovnjaki s področja kineziologije in zdravja (zdravniki, fizioterapevti, dietetiki).

KONTAKT:

ZRS Koper,
Mediteranski center zdravja
Arena Bonifika,
Cesta Zore Perello - Godina 3
6000 Koper, Slovenija

T: 040 873 779
E: mcz@zrs-kp.si

Storitve, ki jih ponuja Mediteranski center zdravja dobite na <https://www.zrs-kp.si/index.php/research-2/mcz/>

• SPLOŠNA IN ŠPORTNA DIAGNOSTIKA

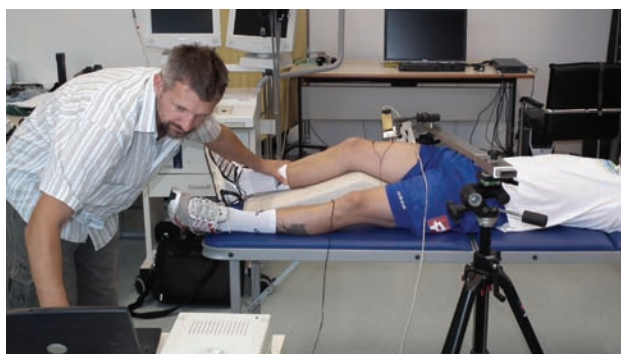
- analiza telesne sestave - Bioimpedanca ali DXA,
- analiza kostne gostote - Densitometrija (DXA),
- analiza maksimalne aerobne zmogljivosti,
- analiza gibljivosti spodnjega ali zgornjega dela telesa,
- analiza drže, stabilnosti in mobilnosti hrbtenice,
- analiza kontraktilnih lastnosti mišic (simetrija mišic) - Tenziomografija,
- analiza največje moči,
- analiza eksplozivne/odrivne moči.

• POSEBNI PAKETI MERITEV TER VADBE

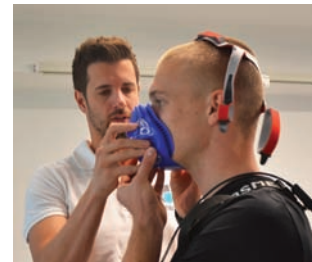
- predoperativna vadba - priprava na operacijski poseg,
- pozna rehabilitacija - vračanje po poškodbi, operativnem posegu,
- diagnostični paket - mladi športnik,
- diagnostični paket - preveri pripravljenost svojega telesa.

Kontaktne informacije

Naslov: Garibaldijska 1,
6000 Koper
Telefon: (05) 663 77 00
E-pošta: info@zrs-kp.si
Spletna stran: www.zrs-kp.si
Facebook: Zrs Koper

Naše delo je bilo večkrat javno prepoznano tudi s pridobitvijo akreditirane dejavnosti **FIFA medicinskega centra odličnosti (FIFA Medical Centre of Excellence)** ter **Olimpijskega referenčnega športno-medicinskega centra (ORŠMC) OKS** kar pomeni pomembno prispevamo športu ter širšemu okolju.

Izvedli smo

► Četrtek, 21. januarja 2021. Predstavitve znanstvene monografije prof. dr. Vesne Mikolič **IZRAZI MOČI SLOVENSKEGA JEZIKA** (Annales ZRS Koper, soizdajatelj Slovenska matica, 2020) na spletni aplikaciji Zoom. Monografijo je predstavila avtorica, predstojnica Inštituta za jezikoslovne študije ZRS Koper in predavateljica na Katedri za slovenski jezik in književnost Univerze v Trstu. Z njo se je pogovarjala slavistka, prevajalka in članica delovne skupine SLORJezik, mag. Andreja Kalc.

► Zaključil se je cikel izobraževalnih delavnic z naslovom **Uporabna slovenščina**. Delavnice so bile namenjene trenerjem in članom odborov športnih društev. Program se je izvajal v sodelovanju z Združenjem slovenskih športnih društev v Italiji (ZSSDI).

Pripravljamo

► Četrtek, 25. februarja 2021, ob 18.00. Spletno srečanje o prednostih in izzivih dvojezične vzgoje ter učenja slovenščine kot drugega jezika. Organizator: SLORI v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico (NŠK) in Združenjem staršev Romjan. Predavali bosta strokovnjakinji dr. Matejka Grgič in dr. Susanna Pertot. Srečanje je namenjeno italijanskim staršem otrok, ki obiskujejo vrte in šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem. Udeleženci srečanja bodo prejeli informacije, kako poteka usvajanje jezika v zgodnjem otroštvu, kako se slovenščine naučijo otroci, ki doma jezika ne govorijo, kako lahko starši tem otrokom odločujoče pomagajo itd. Srečanje bo v italijanščini, potekalo pa bo na spletni aplikaciji Zoom.

RAZISKOVANJE

- Položaj in perspektive slovenske narodne skupnosti v Italiji na temeljnih ravneh njene družbene pojavnosti: demografija, pravni položaj, družbeno-politična ureditev, znanje in raba jezika, šolstvo, gospodarstvo, kultura, šport, mladi;
- oblike sobivanja v večetničnih in večjezikovnih družbah s poudarkom na slovensko-italijanskem kulturnem stikanju;
- razvojni procesi v obmejnih območjih in izzivi čezmejnega sodelovanja.

JEZIKOVNA PODPORA

- Jezikovno načrtovanje;
- lektoriranje in svetovanje;
- izobraževanje;
- priprava učnega gradiva;
- preverjanje in ocenjevanje znanja;
- terminološke in jezikovno-tehnološke storitve;
- promocija učenja slovenščine kot prvega jezika (www.smejse.it);
- promocija učenja slovenščine kot drugega in tujega jezika.

Kontaktne informacije:

Naslov: Ul. Beccaria 6, 34133 Trst (Italija)
Telefon: +39 040 636663
E-pošta: info@slori.org
Spletna stran: www.slori.org
Facebook: SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut

IZOBRAŽEVANJE

- Predavanja o zgodovinskem razvoju in sodobnem položaju slovenske narodne skupnosti v Italiji;
- delavnice z neslovenskimi starši učencev in dijakov šol s slovenskim učnim jezikom o prednostih in izzivih dvojezične vzgoje ter učenja slovenščine kot drugega jezika;
- programi za razvijanje sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenskem jeziku.

POMOČ ŠTUDENTOM IN MLADIM RAZISKOVALCEM

- Strokovna pomoč pri pisanju diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog;
- letni natečaj za magistrska in doktorska dela;
- strokovna in finančna podpora pri objavi magistrskih in doktorskih nalog;
- razpisi za sofinanciranje podiplomskega izobraževanja;
- možnost študijske in delovne prakse na inštitutu.

Na valovih znanja je skupna mesečna čezmejna priloga Znanstveno-raziskovalnega središča Koper in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst. Izhaja vsako prvo sredo v mesecu v Primorskih novicah in Primorskem dnevniku.

Izdajatelj:
Primorske novice, d.o.o. Koper, s.r.l. Capodistria
Ulica Osvobodilne fronte 12, 6000 Koper
V.D. ODGOVORNE UREDNICE: Silva Križman
Primorski dnevnik, DZP doo - P.R.A.E. srl, Ulica Montecchi 6, 34137 Trst
ODGOVORNI UREDNIK: Igor Devetak

UREDNIKA PRILOGA: Silva Križman
SOUSTVARJALCI: Sodelavci Znanstveno-raziskovalnega središča Koper (ZRS) in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst (SLORI), novinarji in sodelavci Primorskih novic in Primorskega dnevnika.

ELEKTRONSKI NASLOV: uredniki@primorske.si
SKUPNA TISKANA NAKLADA: 28.000 izvodov.